Lunds Universitet

Avd. för litteraturvetenskap

Handledare: Erik Zillén

Ludvig Lhonneur

LIVK10

2021-01-14

Fantastisk historia och fornstora dagar

En jämförelse av kunskapen om förflutna guldåldrar i J. R. R. Tolkiens och George R. R. Martins fantasyvärldar

Innehållsförteckning

1. Inledning **3**

1.1 Material och metod 3

1.2 Syfte och frågeställning 5

1.3 Teori 5

1.4 Tidigare forskning 6

2. Analys **9**

2.1 Bakgrund och handling 9

2.2 Kunskapsbesittarnas roll 12

2.3 Ruiners och artefakters roll 18

3. Avslutning **23**

4. Källförteckning **25**

4.1 Primärlitteratur 25

4.2 Sekundärlitteratur 25

1. Inledning

Det finns ett stort utbud av fantasyböcker. Även om de flesta av dem kämpar för att skapa sig en egen identitet och bryta mot de normer som existerar inom genren är det ingen hemlighet att vissa fenomen ofta återkommer. Ett av dessa fenomen är att den värld som författarna skapar åt sina historier att utspela sig i har ofta stora likheter med medeltidens Europa. Denna historiska epok gifter sig väl med fantasygenren då den lätt kan kombineras med en känsla av mystik och en rädsla för det okända. Parallellen till medeltidens Europa för också med sig möjligheten att låta den skapade världen stå i relation till ett tidigare storrike liksom medeltidens Europa byggdes ovanpå resterna av Romarriket. Det är användningen av detta forna rike och kunskapen om det inom fantasyvärldarna som jag vill undersöka i min uppsats. Jag vill titta både på metanivån för att se hur författarna använder sig av tidigare riken i konstruktionen av sina fantasyvärldar, men också på den intradiegetiska nivån för att se hur karaktärerna i böckerna påverkas av dessa svunna tider i sina ”nutida” äventyr.

1.1 Material och metod

Det hade givetvis varit både intressant och spännande att ta ett helhetsgrepp kring fantasygenren i min undersökning för att se i hur hög grad historisk kunskap om forna riken används inom den. Dock tillåter varken uppsatsens omfång eller den tid jag har till mitt förfogande en sådan undersökning och jag har därför valt att begränsa mitt material till två fantasyserier och då enbart den första boken i respektive serie.

Den första serien jag valt torde vara ett tämligen självklart val för alla som vill göra någon form av undersökning av fantasygenren och dess utveckling. Detta är J. R. R. Tolkiens *The Lord of the Rings*-trilogi.[1] LOTR lade mer eller mindre grunden till det som skulle komma att bli modern fantasy och många av de fenomen som återfinns inom fantasylitteratur har sin grund i Tolkiens fiktiva värld Middle-earth där hans böcker utspelar sig. Som jämförelseobjekt har jag valt George R. R. Martins serie *A Song of Ice and Fire*.[2] ASOIAF-böckerna kan inte påstås ha haft lika stort genomslag som LOTR, men är tydligt inspirerade av dessa och har dessutom nått ut till en bred publik genom TV-serien *Game of Thrones* som är baserad på dem. Detta har lett till att ASOIAF fått stor uppmärksamhet i vår tid och närmast blivit moderna klassiker. ASOIAF är nu uppe i fem böcker, men är fortfarande inte avslutad vilket ytterligare bidrog till mitt val att bara använda de första böckerna i varje serie

[1] Hädan efter LOTR.
[2] Hädan efter ASOIAF.

till min undersökning. Första boken i LOTR heter *The Fellowship of the Ring* och första boken i ASOIAF heter *A Game of Thrones*.

Ytterligare en avvägning jag sett mig tvungen att göra i mitt material är att inte använda mig av Tolkiens debutroman *The Hobbit* som källmaterial fastän den predaterar LOTR-trilogin både i när den skrevs och när den utspelar sig i Middle-earths historia. Detta kan tyckas märkligt då denna utspelar sig i samma värld som LOTR även om den inte är en del av trilogin. För min del finns det två anledningar till att jag inte valt att inkorporera den. Den första är att jag på vissa sätt behövde begränsa mitt källmaterial och då *The Hobbit* inte lika tydligt som *The Fellowship of the* Ring använder sig av Middle-earths historia som ett narratologiskt inslag ansåg jag den inte nödvändig för min förståelse av Tolkiens värld. Den andra anledningen är en som Randel Helms utvecklar i sin bok *Tolkien's World* (1974). Helms menar där att det går en klar skiljelinje mellan *The Hobbit* och LOTR där det syns tydligt att Tolkien anpassade sitt skrivande efter en vuxnare publik i de senare böckerna vilket också syns i den värld han beskriver för läsaren.[3] Jag kan inte annat än hålla med Helms och denna komplexitetsfördjupning gjorde helt enkelt *The Fellowship of the Ring* till ett bättre undersökningsobjekt för mig än *The Hobbit*.

När det kommer till ASOIAF har de textkritiska aspekterna inte varit något större problem då boken jag använt mig av är så pass ny att texten inte ändrats mellan tryckomgångar. Tolkiens verk däremot är något mer komplicerat då den första tryckningen av böckerna led av en hel del stav- och andra småfel. Detta gjorde att Tolkien fram till sin död 1973 fortsatte att leta fel och trycka ny smått uppdaterade upplagor av LOTR. Jag har därför valt en variant av Tolkiens text baserad på en upplaga från 70-talet som var den sista uppdateringen han själv var med och redigerade.[4]

Som metod har jag använt mig av en kvalitativ och komparativ närläsning. Detta har gjorts genom att jag i läsningen av böckerna försökt utröna och analysera författarnas användning av information om det forna storriket. Vad som sägs om det, vem som säger det och hur det påverkar böckernas handling är de frågor som stått i centrum för min undersökning. Denna kvalitativa analys ledde också i viss mån till ett räknande både av tillfällen då riken nämns samt uppdelning i olika kategorier beroende på hur det omskrevs vilket även har gett min analys en del kvantitativa drag. Dessa har dock överlag inte påverkat min analys lika mycket som den kvalitativa närläsningen.

---

[3] Randel Helms, *Tolkien's world*, Houghton Mifflin, Boston, 1974 s.18-40.

[4] J. R. R. Tolkien, *The fellowship of the ring: being the first part of The lord of the rings*, HarperCollins Publishers, London, 1999[1954] s.ix-xiv.

1.2 Syfte och Frågeställning

Inom fantasygenren finns det en allmänt erkänd uppdelning mellan vad som kallas hög och låg fantasy. Hög fantasy är den sort av fantasy är författaren skapat en egen värld åt sin berättelse att utspela sig i medan låg fantasy är den där författaren låter sin berättelse utspela sig i en värld som skulle kunna vara vår egen. Det är därmed den höga fantasyn som varit av intresse för min undersökning. För den höga fantasyn är ett tidigare storrike ett väldigt vanligt inslag. Men när det kommer till forskning om fantasy hittade jag ingen annan författare som låtit dessa forna riken stå i centrum för sin undersökning.

Syftet för mig blev därmed att på vad sätt jag kan försöka ge någon form av upprättelse åt historiens roll i fantasygenren. Historiens roll är viktig inte bara för att författarna använder sig av den utan för att hur de gör detta i hög grad påverkar hur deras fantasyvärldar och därmed deras berättelse ser ut. Många av de skillnader mellan fantasyberättelserna jag undersökt har sin grund i hur dess författare hanterat arvet från ett tidigare storrike. Denna strävan att visa på historiens roll hos de båda författarna försökte jag sammanfatta i frågeställningen:

- Hur använder sig Tolkien och Martin av det forna storriket i sina respektive fantasyserier?

Denna frågeställning är dock för bred för att i sin helhet undersökas och jag valde därför att fokusera på ett par teman som jag tyckte väl representerade sina respektive verks relation till den intradiegetiska historien. Dessa teman blev till underfrågorna:

- Hur förmedlas kunskap om de tidigare rikena i de olika världarna?
- Vem är det som besitter kunskap om de forna rikena i de båda böckerna?, och hur förhåller kunskapsbesittandet sig till aspekter som kön, klass och ras?
- Vilken roll spelar ruiner och andra artefakter från de forna storrikena för kunskapen om dessa?

1.3 Teori

Som huvudsakligt teoretiskt ramverk valde jag tidigt teorin om historiebruk. Denna visade sig dock även den något problematisk då fokus för historiebruk ligger i att undersöka historiens roll i utformandet av verk snarare än som intradiegetisk funktion som i fantasylitteraturen. Kort skulle man kunna sammanfatta det som att en historiebruklig teori skulle vilja undersöka

hur till exempel de första och andra världskrigens utbrott påverkade Tolkien i hans skrivande av LOTR. Det jag ville undersöka var dock hur Middle-earths tidigare historia påverkar böckernas karaktärer och handling. Detta gör historiebruksaspekten lite krångligare att inkorporera, men inte omöjlig.

I mina ögon torde en form av hybrid mellan olika teoretiska inriktningar vara bäst. Detta ledde mig in på den guldåldersteori som tas upp av Hartwig Heckel i hans artikel ”Period, Era” från 2006. Heckel fokuserar här på verklig historieskrivning och inte på historiska romaner, men kommer ändå till slutsatser av intresse för mig. Heckel menar att det i princip sedan Mesopotamiens dagar funnits en tendens i mänsklig historieskrivning att se sin egen tid som en som kommer efter en guldålder då världen befolkade av hjältar. Denna syn är också dominerande både i den grekiska och romerska antiken, men i den romerska antiken finns en lite mer positiv bild då det anses möjligt för guldåldern att återkomma under en god härskare.[5]

Även om Heckels guldåldersresonemang är utformat för ett verkligt historiskt material menar jag att det med fördel kan appliceras på mitt källmaterial bättre än en renodlad historiebruksteori. Tanken på att världen är indelad i klart urskiljbara åldrar med klart utstakade värderingar relaterade till sig är centralt i både Tolkiens och Martins fantasyvärldar. Det kan därför vara av intresse att låta Heckels guldåldersresonemang ligga i bakgrunden av resten av min analys för att försöka utröna hur Tolkiens och Martins världar förhåller sig till en verklig historieskrivning och dess guldåldersresonemang.

1.4 Tidigare forskning

Det finns mycket tidigare forskning som handlar om de verk jag valt att undersöka, men med en stor skillnad mellan de båda undersökta författarna då forskning om Tolkiens verk skulle kunna vara ett helt eget forskningsfält sett till den kvantitet av undersökningar som gjorts. Forskning om Martins författarskap är dock betydligt mer begränsad med endast ett par verk. Utöver det finns det även mycket forskning om fantasy överlag. Denna tredje inriktning på forskning tenderar dock även den att ha ett fokus på Tolkien och hans Middle-earth. De verk jag valt ut som extra betydelsefulla är sådana som antingen kommit nära det jag velat undersöka i sina undersökningar av antingen Tolkiens verk eller fantasy överlag. Det finns även sådana verk som bidragit med ett terminologiskt och teoretiskt ramverk som varit nödvändigt för och underlättat genomförandet av min undersökning.

[5] Hartwig, Heckel, “Period, Era”, i *Brill's new Pauly: encyclopaedia of the ancient world*, Brill, Leiden, 2006.

Ett verk som hjälpt mig i uppbyggandet av en referensram runt fantasygenren är Deborah O'Keefes *Readers in Wonderland* från 2003. O'Keefe menar att ingen författare, hur fantasifull hen än är, kan skapa en värld där hen själva och dennes tid/åsikter inte lyser igenom. Som exempel på detta använder hon sig av just Tolkien som själv menar att hans verk absolut inte ska läsas allegoriskt.[6] O'Keefe menar dock att detta måste göras då fantasivärldar alltid i är allegoriska oavsett vad författaren själv vill.[7]

Ett annat verk som hjälpt mig i viss mån är Randel Helms *Tolkien's world* som jag redan nämnt. Det stora minuset med Helms bok är att den är från 1974 vilket gör att den inte förhåller sig till modernare forskning. I sin analys av Tolkiens värld har dock Helms gjort ett gediget arbete både i fråga om analys av verken och om Middle-earths historia. Detta gör att många av hans poänger fortfarande står sig samt att mycket av de idéer han tar upp även är sådana som återkommit i senare verk. Helm blev därför en bra ingång till forskningen om Tolkiens verk och fantasyn över lag.[8]

Vid undersökningar av historia i romaner är det som jag nämnde tidigare oftast historiens roll för författaren i författandet av hens bok som är av intresse för undersökaren. Vad jag har hittat är det ingen tidigare undersökning som haft den inomvärldsliga historiens roll i själva romanen i fokus - åtminstone inte vad gäller fantasygenren. Detta är synd då denna infallsvinkel inte bara är möjlig att ha i en undersökning utan på många sätt också är nödvändig för förståelsen av mycket fantasylitteratur. Böcker som Stefan Johanssons *En omskriven historia* kan trots sina kvalitéer därför knappt användas i denna lite speciella genre.[9] Den historiska romanen och böcker med egen historia skapad av författaren är väldigt olika genrer.

Eva Queckfeldt skriver i sin artikel "Det var en gång…" om hur en historisk roman ser ut och kan användas i svensk gymnasieundervisning. Den historiska romanen beskrivs där som en som ska ha en handling som utspelar sig minst 60 år tillbaka i tiden från när den skrevs. Det finns såklart en rad olika syner på hur långt tillbaka i tiden handlingen måste utspela sig, men 60 år är en definiering som de flesta forskare kan ställa sig bakom enligt Queckfeldt.[10]

---

[6] Tolkien, 1999[1954] s.xv-xix.
[7] Deborah O'Keefe, *Readers in wonderland: the liberating worlds of fantasy fiction: from Dorothy to Harry Potter*, Continuum, New York, 2003 s.11-13.
[8] Helms, 1974.
[9] Stefan Johansson, *En omskriven historia: svensk historisk roman och novell före 1867*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Univ.,Uppsala, 2000.
[10] Eva Queckfeldt, "Det var en gång…: Om historiska romaner och romaner som blivit historiska" i Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (red.), *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*, 2., [uppdaterade och bearbetade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009 s.73-89.

Vad som dock blir intressant här är att de delar av Tolkiens och Martins verk som är historiska också blir möjliga föremål för inomvärldsliga historiska romaner om man använder sig av Queckfeldts definition. Det skulle därför kunna diskuteras huruvida man skulle kunna undersöka mitt källmaterial både som romaner och historiska romaner samtidigt.

Tolkien är känd för att ha låtit sitt Middle-earth inspireras av en rad källor så som fornnordiska myter och det medeltida Beowulfkvädet. I mytologin kring Middle-earths skapande finns passager om hur den skapas av guden Ilúvatar sånger:

> a sound arose of endless interchanging melodies woven in harmony that passed beyond hearing into the depths and into the heights, (…) and the echo of the music went out into the Void, and it was not void.[11]

Denna passage och andra som den kan tydligt ses som inspirerad av *Första Moseboken* och andra passager i *Bibeln*. Tolkiens beroende av och kopplingar till verkliga historiska och religiösa källor är även det en intressant undersökning som dock redan har gjorts. *The Gospel According to Tolkien* av Ralph C. Wood är en undersökning som gjorts om precis detta. Wood försöker i sin bok utröna framförallt kristna, men också andra influenser i Tolkiens verk och hans analys har haft fler poänger som varit av värde även i för mig i min undersökning.[12]

Detta är de verk som jag ansett mig ha haft mest nytta av i mitt skrivande. När det kommer till verk om Tolkien finns det många andra som hade kunnat användas, men jag anser ändå att de jag valt ut är de som ligger närmast min egen undersökning eller är de som på andra sätt bidragit till att utforma min uppsats.

[11] J. R. R. Tolkien, *The Silmarillion*, New ed., HarperCollins, London, 1999[1998] s.3-4.
[12] Ralph C. Wood, *The gospel according to Tolkien: visions of the kingdom in Middle-earth*, 1. ed., Westminster John Knox, Louisville, Ky., 2003

2. Analys

2.1 Bakgrund och handling

Handlingen i Tolkiens LOTR skulle enkelt kunna sammanfattas som följer. Huvudpersonen är en hobbit vid namn Frodo Baggins som kommit över den onda härskarringen tillhörande mörkrets herre Sauron som ger sin bärare magiska krafter. Ringen måste förstöras för att Sauron ska förlora sin makt och det enda sättet att göra detta är att slänga ner den i den vulkan där den skapades i Saurons rike Mordor. Vägen dit är dock lång och farofylld då Sauron gör allt i sin makt för att få tillbaka sin ring som är grunden till hans styrka och makt. Ringen har dessutom också ett eget medvetande vilket ytterligare försvårar uppgiften då den vill bli funnen av Sauron. Frodo och hans medhjälpare besöker på vägen till Mordor många andra platser och dessas utformning och historia beskrivs i regel i detalj av berättaren vid deras ankomst. De beskrivs också intradiegetiskt när karaktärerna sedan pratar med varandra och andra på platsen.

Viktigt att veta om Tolkiens Middle-earths historia är att den när handlingen i LOTR sätter igång är inne i slutet av sin tredje tidsålder. De första två tidsåldrarna definierades mycket av de onda härskarna Morgoth och Sauron och deras riken samt de goda rikena som stod emot dem. Middle-earths tidsåldrar avslutas i regel med att de onda rikena besegras, men först efter hårda strider och stora uppoffringar från de goda rikenas sida. Tolkiens första två tidsåldrar präglas därför av pyrrussegrar där de goda vinner, men på bekostnad av sina storriken som efter vinsten också går under Det är dessa forna riken samt kunskap från och om dem som jag undersökt i min läsning av LOTR.

En sista aspekt som kräver förklaring för en förståelse av Tolkiens Middle-earth är en presentation av de raser som bor där samt den hierarki och uppdelning som präglar dessa. Alverna är den äldsta och godaste rasen som inte dör av ålderdom och som har tillgång till mäktig magi. Dvärgarna är också en god ras, men håller sig ofta för sig själva i sina gruvor som de är duktiga på att gräva och utvidga. Under tidigare tidsåldrar har dvärgar och alver kommit bra överens, men nu i slutet av den tredje tidsåldern är relationen dem emellan sval som bäst. På den andra sidan har vi orkerna som är onda, fula och hatar allt som är vackert. På den onda sidan finns det förutom dessa även allsköns mäktiga monster som troll, drakar och andra väsen. Mellan dessa finns människorna som varken är onda eller goda till sin natur utan fritt står att välja vilken väg de vill följa liksom hobbitarna som är korta, jordnära och sällan bryr sig om vad som tilldrar sig utanför deras hemland då de är hemkära och mer förtjusta i mat och dryck än i krig. Denna hemkärlek är det som gör hobbiten Frodo till en bra bärare av

härskarringen då han, som hobbit, inte lika lätt frestas av de mäktiga krafter som härskarringen skänker sin bärare.

Middle-earths tredje tidsålder skiljer sig i viss mån från de andra två då den i sitt avslutande skede ser alverna lämna Middle-earth och med dem försvinner mycket av den magi som tidigare präglat världen. Detta fenomen har under en längre tid pågått i Middle-earth och har lett till en förändring där som skulle kunna sägas föra deras värld närmare vår egen då de magiska inslag som tidigare ledde till fantastiska artefakter och byggnader under en längre tid blivit mindre potenta. Denna bild av nutiden i förhållande till historien är genomgående i Tolkiens värld. Visst kan man fortfarande göra bra saker och på vissa sätt leva upp till de tidigare storrikena när det kommer till att gräva djupare och bygga högre, men på den magiska arenan kan man helt enkelt inte längre mäta sig med dåtidens mästare.

Världen i Martins ASOIAF skiljer sig på många sätt från Tolkiens, men den kanske tydligaste skillnaden ligger i hur berättandet är uppbyggt. I sin serie följer Martin inte en utan många karaktärer och har därmed flera berättelser igång samtidigt. Det finns därför inte någon lika tydlig handling att sammanfatta. Att berättelsen i Martins ASOIAF inte nått sitt slut bidrar givetvis också till en svårighet att sammanfatta seriens handling, men kortfattat skulle man kunna säga att serien handlar om riket Westeros då det härjas av ett inbördeskrig. Utanför Westeros gränser finns det samtidigt de som vill utnyttja landets instabilitet för sin egen vinning och i norr finns det förutom detta även onda krafter vars mål ingen helt kan utröna. Precis som hos Tolkien beskriver berättaren alla platser som besöks av de olika karaktärerna och deras historia i stor detalj liksom karaktärer sedan berätta historier om platsen för varandra. Martins verk är mindre lagt åt fantasyhållet än Tolkiens och mer lagt åt historiekrönikehållet med närmast biografiska drag. Dock om en fiktiv värld med vissa magisk inslag. Detta gör att gränserna mellan gott och ont många gånger inte är lika tydliga hos Martin som hos Tolkien.

En annan aspekt som skiljer Martins värld från Tolkiens är dess i princip motsatta användning av magi och dess plats i den. I Martins värld var magi och drakar vanliga företeelser under det forna storriket Valyrias tid. Detta gick dock under för länge sedan i vad som kallas ”the Doom of Valyria” och med sig tog det både magin och drakarna från världen.[13] Under seriens gång blir det dock tydligare och tydligare att både magi och drakar har kommit tillbaka till världen och dess påverkan på handlingen i böckerna blir också större och större. I den första boken, som jag använt mig av, är dock magins comeback bara i

[13] George R. R. Martin, *A game of thrones: Book one of A song of ice and fire*, Bantam Books, New York, 1996 s.197-198.

startgroparna liksom det inbördeskrig som senare kommer att definiera det mesta som händer i serien. *A Game of Thrones* lägger dock grunden både till de idéer och det bruk av historien som senare kommer att fortsätta sin inverkan på serien.

För en förståelse av de olika folkslag som finns i Martins Westeroes kan en kort genomgång av rikets historia vara nödvändig. Westeroes historia börjar med ”The Dawn Age” då ”The Children of the Forest” härskade över hela Westeroes. Dock kom så småningom ”The First Men” över havet och förde ett blodigt krig med ”The Children of the Forest” som slutade med att ”The First Men” mäklade fred och konverterade till den religion som ”The Children of the Forest” följde. Detta inledde ”The Age of Heroes” som avslutades med att en ny grupp av människor kallad ”The Andals” kom över havet med en ny religion. De tog över sex av Westeroes sju riken, utrotade ”The Children of the Forest” och inledde ”The Age of Kings”. Denna tidsålder varade tills ”Aegon the Conqueror” invaderade Westeroes med tre drakar för att på så sätt ena de sju konungarikena. Efter det fortsatte Westeroes att vara ett rike styrt av Aegon och hans ättlingar i Targaryen-ätten fram till cirka 10-15 år innan handlingen i *A Game of Thrones* tar vid då en ny kungafamilj tog makten efter ett blodigt inbördeskrig där de sista härskarna av Targaryen-ätten antingen dödades eller landsförvisades.[14] För min undersökning är det all historia från ”The Dawn Age” till ”Aegon the Conqueror” som är av intresse då allt detta ligger tillräckligt långt bak i tiden för att ingen nu levande ska ha upplevt det.

Hos Martin finns ingen lika tydlig uppdelning mellan olika raser. De allra flesta som befolkar hans värld är helt enkelt människor även om de gåtfulla ”The Children of the Forest” fortfarande påstås existera på vissa platser. Förutom dessa finns det i den norra delen av Westerose som alltid är täckt av snö ett annat mystiskt folk som bara kallas ”The Others” och som sägs vilja ta över hela värden en dag och försänka den i en evig vinter. Det är dock ingen i Westerose som själv sett vare sig ”The Children of the Forest” eller ”The Others” på flera tusen år, vilket lett till att vissa tvekar på om de någonsin existerat.[15] Detta gör Martins värld mer fokuserad på de människor som bor i den och det leder också till att skillnaderna mellan dessa uppmärksammas mer än skillnaden mellan olika raser.

Heckels guldåldersresonemang som jag nämnde i min inledning kan redan här tydligt ses vara applicerbart på båda författarnas fiktiva världar. Hos Tolkien tycks det romerska resonemanget vara det närmast jämförbara då det ser guldåldern som något svunnet och ouppnåeligt, men då ändå en ny guldålder ses som möjlig om det goda skulle segra. Denna guldålder skulle inte vara identisk med den förra då hjältar och magi inte förekommer längre,

[14] Martin, 1996 s.101-103, 616-618.
[15] Martin, 1996 s.616-618.

men skulle ändå kunna vara storslagen på sitt eget vis. Martins värld däremot tycks snarare vara på väg in i sin järnålder präglad av krig och oroligheter. Kanske kan dock även denna järnålder ge upphov till en ny guldålder, men i sådan fall ligger denna långt fram i tiden. Det är även intressant att nämna att Martin liksom Heckel faktisk har en tidsperiod kallad ”The Age of Heroes” då hjältar fortfarande kunde utföra stordåd i världen.[16] Martins fiktiva historieskrivning blir genom att sätta magin (huvudsakligen) i en svunnen tid mer lik vår egen och kan på så sätt lura oss att tro att den värld han skapat är mer trovärdig.

2.2 Kunskapsbesittarnas roll

De vinklingar man hade kunnat välja att anta till denna fråga är många, men jag har valt att begränsa mig till tre. Jag kommer att titta på historiebesittande i förhållande till ras, klass och kön. När det kommer till uttrycket ”ras” inser jag att det ordet har en del stigman kopplat till sig, men när det kommer till fantasylitteratur är det just ras och inte etnicitet som är av intresse. I det engelska språket är ordet ”race” inte lika stigmatiserat som ordet *ras* i svenskan. Förutom nyansskillnaden i ordet mellan svenska och engelska är det också så att det i fantasyvärldar ofta finns många olika raser utöver människor såsom alver och dvärgar och ordet används därför som sig bör i min analys. Klass- och könsaspekterna känner jag inte kräver någon närmare förklaring då dessa förekommer även i vår värld och har varit tydliga uppdelningsmarkörer även här. Detta är de tre aspekter som tydligast delar upp vem som har historisk kunskap och vem som inte har det i Tolkiens respektive Martins verk.

De som sitter inne på mest kunskap om de forna tiderna i Tolkiens värld är utan tvekan alverna. Detta är inte särskilt förvånande då detta folk som sagt inte dör av ålderdom. Vissa av dem är därför nästan lika gamla som Middle-earth och behöver inte böcker eller sångers hjälp för att minnas händelser i svunna tidsåldrar. Ett exempel på detta är alven Elrond vars berättelser om Middle-earths första och andra tidsålder leder till den här reaktionen från Frodo:

> ’You Remember?’ said Frodo, speaking his thought aloud in his astonishment. ‘But I thought,’ he stammered as Elrond turned towards him, ‘I thought the fall of Gil-Galad was a long age ago.’
> ‘So it was indeed,’ answered Elrond gravely. ‘But my memory reaches beck even to the Elder Days.[17]

[16] Heckel, 2006.
[17] Tolkien, 1999[1954] s.318.

Alverna sitter inne med mycket kunskap genom sina långa liv, men är inte de enda med kunskap om forna tider. Både trollkarlen Gandalf och människan Aragorn är karaktärer som är väl insatta i Middle-earths historia och vissa andra som riket Gondors mänsklige ledare Denethor nämns som kunnig i åtminstone härskarringens och sitt rikes historia.[18] Vad alla dessa karaktärer har gemensamt är att de tillhör den goda sidan av Tolkiens universum. Det är också ganska genomgående i serien att det är de goda krafterna som både sitter inne med kunskap om historien och som diskuterar den. Detta kan givetvis bero på att det i huvudsak är de goda i serien som vi följer, men jag tror inte att det är hela sanningen. I Tolkiens värld tycks orker och andra onda folkslag närmast historielösa och hjärntvättade av den onda herren Sauron. De hatar helt enkelt allt som är gott och vackert och följer sin onda herre utan att ställa frågor. De är en hord som varken har eller behöver ha en historia, ondska och viljan att förstöra allt, även historien, är deras karaktärsdrag.

Det finns dock undantag vad gäller denna uppdelning av goda som besittare av historisk kunskap och onda som historielösa. Det tydligaste exemplet på detta är trollkarlen Saruman. Saruman beskrivs ständigt i boken dels som vis och dels som kunnig i historia (då framförallt härskarringens historia). Att använda Saruman som exempel på en ond karaktär med historisk kunskap är dock problematiskt då han varit god, men gått över till den ondas sidan efter att han blivit frestad av den makt som härskarringen skulle kunna ge honom. Detta gör att Saruman blir en bro mellan den onda och den goda sidan då han fick sina historiska kunskaper som god, men numera besitter dem som ond.[19]

Den onde Sauron ger i Tolkiens första bok inget direkt sken av att besitta någon större historisk kunskap. Men i och med att han levt i tusentals år och smitt härskarringen med hjälp av hemligheter som ingen längre känner till kan vi med stor säkerhet anta att även han besitter historisk kunskap. Hans kunskap om historia och forna riken tycks dock väldigt bunden till ringarnas historia liksom hans eget öde. Han använder sig aldrig uttryckligen av historien vad vi får reda på utan fokuserar mer på nutidens krig och kampen om Härskarringen.

Om det tycks som att jag fram tills nu mest nämnt män i min analys av vem som sitter på historiekunskap i Tolkiens Middle-earth är detta ingen tillfällighet. De allra flesta karaktärer i Middle-earth som har någon form av agens är helt enkelt män. Detta har också lett till bilden av att det är de som sitter på all den historiska kunskapen. Det finns dock ett klart undantag till denna regel och det är alvkvinnan Galadriel. Galadriel är en av de äldsta alverna vi stöter på i Tolkiens första bok och besitter förutom historisk kunskap även mäktig magi. Galadriel är

[18] Tolkien, 1999[1954] s.323-346.
[19] Tolkien, 1999[1954] s.338-341.

dock en av väldigt få kvinnliga karaktärer i Tolkiens verk och måste närmast ses som ett undantag när det kommer till kunskapsbesittande. I Tolkiens värld är det i regel män både som talar om och som besitter kunskap om världens historia.

Att göra en klassanalys av Tolkiens Middle-earth utifrån LOTR:s första bok är näst intill en omöjlighet. Detta beror i hög grad på att tjänare och annat folk tillhörande lägre samhällsklasser liksom kvinnor knappt existerar. Tjänare nämns ibland, men det är enbart då de till exempel sjunger eller plockar fram mat. De saknar i regel namn och personligheter och blir mer av en formlös massa som bidrar med tjänster åt huvudpersonerna. Huruvida de besitter någon form av historisk kunskap framkommer inte mer än om de framför någon historisk ballad. Den enda tjänaren som får utrymme i Tolkiens verk är Frodos trädgårdsmästare Sam som följer med honom på hans resa. Sam saknar i princip helt historisk kunskap, men huruvida detta beror på att Sam tillhör en annan samhällsklass än Frodo eller på att han är en hobbit och inte särskilt intresserad av sin omvärlds historia framkommer inte. Troligtvis skulle det dock kunna vara en kombination av de båda.

I Martins ASOIAF är klass en mycket tydligare markör än hos Tolkien. De allra flesta huvudpersonerna i Martins serie är antingen högättade eller barn till högättade personer.[20] Som sådana besitter de alla en utbildning samt tillhörande allmänbildning angående Westeros och dess historia som vanliga människor i hög grad saknar. Dessa personer har därför ett gemensamt galleri av historiska personer att jämföra och relatera sig själva till. Ibland är det också så enkelt som att de berättar en historia från svunna tider för någon annan eller bara själv tänker på en liknande historia. Denna gemensamma referensram kommer ofta fram när karaktärer vill ge tyngd till de känslor de känner eller de handlingar de utför. Ett exempel på detta är den unga Sansa som när hon får reda på av sin far att hon kanske inte kommer få gifta sig med den unga prinsen hon var trolovad med utbrister:

> I love him, father, I truly truly do, I love him as much as Queen Naerys loved Prince Aemon the Dragoknight, as much as Jonquil loved Ser Florian.[21]

Varpå hennes far svarar: ”That boy is no Prince Aemon, you must believe me”[22]. Både far och dotter använder sig alltså här av ett gemensamt språk kopplat till ett gemensamt historiskt ramverk där båda vet dels vilka dessa historiska personligheter är, dels vad de gjort under sin livstid och hurdan deras känslor bör ha varit. Detta sätt att skapa ett gemensamt känsloregister

[20] I *A Game of Thrones* är alla det.
[21] Martin, 1996 s.399.
[22] Martin, 1996 s.399.

kopplat till den historia som karaktärer känner till och använder sig av är ett återkommande trick i Martins skrivande och uppbyggande av Westeros.

Martin har gjort sitt bästa för att ge en läsare en värld som känns levd i och detta märks också i hans porträttering av de lägre klasserna. Det är inte bara de högättade som vet något om sin historia utan även de lågättade berättar historier om svunna tider för varandra och drömmer om svunna tider då drakar och magi var vanliga företeelser. Barderna i Martins universum blir en brygga mellan människor från de olika klasserna då de uppträder både för de hög- och de lågättade i Westeros. Skillnaden är att de rika kan få information om forntiden från annat håll medan sånger och historieberättande är all form av historia som de lågättade har tillgång till. I regel verkar de lågättade koppla berättelserna som utspelar sig i en historisk tid mer till underhållning och mindre till känslor. Vid en generalisering hade man kunnat säga att det inte är forna tiders hjältars känslor som intresserar dem utan deras hjältedåd på slagfältet. Dessutom är skiljelinjen mellan då- och nutid inte lika starkt rotad bland de lägre klasserna utan historier med fantastiska inslag som utspelar sig i nutid sprids även de, vilket ger en ett intryck av att alla bardernas historier givits den behandlingen. Något gemensamt språk kopplat till de historiska figurernas känsloregister syns inte här.

Klassens tydliga markör som statussymbol mellan människor hos Martin kan komma sig av att han till skillnad från Tolkien saknar en ras som är specifikt utrustad för att vara bra på att bevara historisk kunskap. Alverna hos Tolkien har en väldigt tydlig roll som sådana bevarare av historisk kunskap och det är inte särskilt förvånande då deras långa liv gör att de är osedvanligt duktiga på just detta. Hos Martin blir människor med tillgång till bibliotek automatiskt mer kunniga om historien då de liksom vi inte kan komma ihåg mer än ett par årtiondens historia utan dem. Martin gör därför också en uppdelning i det som står i böcker och lärs ut av lärda samt det som barder och andra poeter sprider som historisk kunskap. Hos Tolkien saknas denna skillnad då det framförallt är alverna som berättar om svunna tider i sånger vilket gör att det alltid ses som sanning. Det är på det sättet alverna minns sina gamla hjältar och eftersom många av dem varit med då hjältarna levde är det inte långsökt att anta att sångernas bilder av hjältarna är korrekta. Martin däremot visar flera gånger att sångerna i ASOIAF inte är pålitliga. Barderna som skriver dem både förskönar och försämrar verkligheten så som tycks lämpligt för dem.

Det kan tålas att tala lite mer om dessa historieförmedlande barder då dessa är ett centralt inslag i båda de undersökta verken. Om vi börjar med Tolkien är det tydligt att kunskap om historiska händelser minns genom sång då flera av karaktärerna sjunger sånger om gamla legender för varandra och komponerar egna sånger om legender de hör när de får tillfälle. Att

komponera sådana sånger är ännu ett exempel på en konst som är tätt förknippad med alverna då dessa sägas vara bäst på detta. Detta stoppar dock inte vissa hobbitar och människor från att i LOTR:s första bok ge sig på att komponera sådana sånger. Sångskrivande och historisk kunskapsförmedling blir därför ännu en gång tydligt kodade goda egenskaper i Tolkiens Middle-earth.

Hos Martin däremot är barderna inte lika nobla som sångskrivarna hos Tolkien. Istället är det tydligare hos Martin att barderna inte enbart skriver om svunna tider utan att de även sprider nyheter mellan olika platser i Westeros. Ett exempel på detta är när kungen i Westeros dör och denna nyhet sprids som en löpeld över landet. Hur han dog däremot och vem som bör hållas ansvarig är folk inte överens om vilket barderna inte är sena med att utnyttja. Detta leder till att allsköns rykten sjungs ut på de olika värdshusen det ena mer fantastiskt än det andra. På så sätt undergräver Martin allt bardernas material i Westeros. Om nu barderna kunde hitta på så mycket myter om en människa som precis dött, hur mycket har de då inte hunnit hitta på om de sedan länge döda och mytiska gestalterna? Är det ens någonting i historierna om dem som är sant? Man skulle alltså kunna säga att Martin låtit inkorporera ett behov av källkritik i sin fiktiva värld. Denna källkritik är dock något som endast de högättade i Westeros har tid och eller möjlighet att utföra. Detta behov av källkritik är dessutom något som karaktärerna är medvetna om och resonerar kring vid olika tillfällen.[23]

Om skillnaden mellan över- och underklassen kan sägas vara tydlig i Martins Westeros kan inte detsamma sägas om skillnaden i historiekunskap mellan män och kvinnor. Bland huvudpersonerna i Martins första bok verkar det inte finnas någon större skillnad i baskunskap mellan de olika karaktärerna när det kommer till historia. Det är som sagt ett gemensamt bildspråk och en gemensam historia som förenar de högättade i Westeros oavsett om de är män eller kvinnor. Könsrollerna verkar i dessa historier oftast fast i gamla mönster som att det är män som blir riddare och slåss samt kvinnor som sitter i torn och väntar på sina älskande, men det finns även historier om krigarprinsessor och andra normbrytare. Detta gäller för övrigt inte enbart för de historiska karaktärerna i Westeros utan i hög grad även för de samtida.

Skillnaderna mellan vem som besitter historisk kunskap hos Martin och Tolkien är tydliga, men inte särskilt förvånande. Visst har Martin både ett tydligare genus- och klassperspektiv än vad Tolkien har i sin fiktiva värld, men man får inte glömma att Tolkiens verk först trycktes på 1950-talet medan Martins inte kom till förrän på 1990-talet. Det är svårt att

[23] Martin 1996 s.611-618.

komma ifrån att det på de här åren skett väldigt inom litteraturvetenskapen när det kommer till feministisk samt klassinriktning i litteraturen. Båda dessa utvecklingar var dock inga nyheter när de uppkom så att försöka tillskriva till exempel 68-rörelsens efterdyningar allt för mycket påverkan är något riskabelt. Vi får helt enkelt nöja oss med att se att det finns en stor skillnad mellan hur Martin och Tolkien använder sig av klass och könsaspekten, men huruvida denna skillnad går att förklara med någon övergripande samhällelig förklaring lämnar jag osagt.

Den kanske mer intressanta aspekten av de bådas historiebesittande karaktärer är att Tolkien i större grad låter de goda vara de som berättar historia för varandra. Martin har som jag nämnde tidigare inte någon lika skarp uppdelning mellan goda och onda i sin värld. Det finns inte heller i Martins värld något verkligt historielöst folk utan alla olika folkslag vi stöter på har sin egen historia och sina egna övertygelser till skillnad från Tolkiens orker. Dessa tolkningar skär sig ibland mot andras tolkningar av historien, men vi får aldrig reda på om någon av dem har rätt eller fel. Istället existerar det helt enkelt skilda och motsägelsefulla skapelsemyter och andra historier.

Att det är de goda raserna som besitter kunskap om och talar om historien i Tolkiens LOTR bidrar ytterligare till guldåldersteorin. Speciellt i förhållande till den minskande roll som magin har i Tolkiens Middle-earth verkar det på många sätt som att världen kanske redan sett sin bästa tid. Hos Martin finns inte någon sådan pessimism i synen på hur världen är uppbyggd. I Westeros pågår saker och ting som de alltid har gjort. Visst skuggas riket av ett stundande inbördeskrig, men detta verkar snarare vara normaltillstånd än undantag då Westeros ständigt plågats av inbördeskrig och rebeller. I Martins värld får man intrycket av att världen bara fortsätter som den alltid har gjort trots drakarna och magins återkomst till världen. För de allra flesta spelar detta helt enkelt väldigt liten roll då det vardagliga bestyret är det som är viktigt.

Hos både Tolkien och Martin förhåller sig alltså karaktärerna till en guldålder liknande den som Heckel presenterade i sin artikel. Det som skiljer dem åt är dock synen på denna guldålder. Hos Tolkien skulle man kunna beskriva guldåldern som mer etablerat guldig: de goda var godare och de onda var ondare, men godheten segrade i slutändan. I Martins värld som tycks likna vår egen mer är inte guldåldern riktigt lika guldig och präglas även den av sina onödiga och blodiga konflikter. Dessutom låter bardernas roll som sanningsförvanskare oss tro att även det som beskrivs som väldigt bra under dessa tider kanske måste tas med en nypa salt även det.[24]

[24] Heckel, 2006.

2.3 Ruiners och artefakters roll

I Tolkiens Middle-earth tycks världen vara överöst med minnen från forna tider. Ruiner, gravar och gamla vägar finns utspridda över landskapet. Vad dessa ruiner varit och vad de fortfarande har för betydelse är det dock inte alla som vet. Även i vår värld kan givetvis ruiner säga någonting om tiden då de uppfördes både ur arkitektonisk och arkeologisk synvinkel, men i Tolkiens Middle-earth kan ruiner göra betydligt mer än så.

De allra flesta i vår värld är överens om att spöken inte finns och att gamla gravplatser inte hemsöks av de som begravdes där. Detta är en lyx i vår värld som befolkningen i Tolkiens Middle-earth inte har. Detta upptäckte Frodo och hans vänner när de första gången lämnade sitt hemland ”The Shire”. På vägen där ifrån tar de en genväg genom en gammal övergiven gravplats och blir där fångna av en vålnad inuti en av gravarna. En av Frodos vänner blir räddad först efter att han somnat och blivit besatt av vålnaden i graven och när han vaknar upp är han inte riktigt sig själv. Innan han inser var han är verkar han leva i vålnadens minnen och utbrister: ”The men of Carn Dûm came on us at night, and we were worsted. Ah! the spear in my heart!”[25] . Ett minne från en svunnen tid hade alltså letat sig in i hans medvetande. I Middle-earth är detta ett exempel på hur levande ruinerna tillåts vara. Många av dem har fortfarande spöken eller andra vålnader i sig som utan tvekan är farliga, men som inte direkt kan sägas tillhöra vare sig den onda eller den goda sidan i Middle-earths pågående krig. Ruinerna de dväljs i kan precis som i vår värld säga något om tiderna de byggdes, men i Tolkiens värld är det inte säkert att de gamla invånarna flyttat ut ens efter sin död.

De ruiner som möter oss i *The Fellowship of the Ring* är i princip alla från det gamla riket Arnor. Detta var ett av människornas kungariken vars existerande mycket gick ut på kampen mot den onda Häxkungen och hans rike Angmar. När Frodo precis påbörjat resan som ska leda honom och ringen till Mordor färdas han genom det som tidigare var riket Arnor och överallt finns ruiner som ett minne över det. Förutom gravplatsen som jag redan nämnt beskrivs vägarna, broar och annan infrastruktur i princip alltid i olika stadier av förfall. Det gamla utkikstornet ”Whetertop” har liksom vägarna behållit sin funktion trots det gamla rikets undergång vilket visas när Frodo och han följeslagare når dit. Dessa ruiner saknar dock spöken eller andra invånare som skulle kunna ge en ytterligare indikation om deras tidigare syften och skulle därför kunna ses som mer döda än de som bebos av odöda.[26]

Denna form av döda ruiner utan odöda invånare är den som dominerar i Martins ASOIAF. Ruinerna där fyller dock gärna någon form av funktion trots sin brist på odöda invånare. Ett

[25] Tolkien, 1999[1954] s.189.
[26] Tolkien, 1999[1954] s.232-258.

exempel på detta är den gamla fästningsruinen Moat Cailin som åter rustas upp när inbördeskriget börjar. Fästningen verkar ha övergivits total efter att dess syfte upplösts, men när nu krig ännu en gång härjar i riket och fästningens funktion åter kan bli viktig börjar den rustas upp igen. Då kommer även historierna om den och dess skapare ännu en gång fram i ljuset med sina kvalitéer och brister. Den viktiga skillnaden är dock att ruinen är död och saknar tidigare invånare som kan berätta om varför den byggdes eller hur. Kvar är bara ett minne och en numera användbar fästningsruin. Till skillnad från hos Tolkien så ryktas det i Martins värld om att det spökar i ruinen, men inga spöken dyker upp eller påverkar handlingen mer än som historier.[27]

Alla gamla byggnader i Westeros är dock inte övergivna ruiner. Ett byggnadsverk som måste tas upp i en analys av gamla byggnadsverk i Westeros är det som helt enkelt kallas ”The Wall”. Trots sitt enkla namn är ”The Wall” ett imponerande byggnadsverk vars funktion skulle kunna liknas vid Den kinesiska muren eller Hadrianus mur. ”The Wall” får dock båda dessa byggnadsverk att framstå som miniatyrer då det är en 100 meter hög mur byggd av is som sträcker sig från Westeros nordöstra kust till den nordvästra. Mil efter mil slingrar sig detta enorma byggnadsverk som en gräns mellan det civiliserade Westeros och den barbariska norden fullt av sagoväsen och märkliga människor.[28]

”The Wall” är cirka 8000 år gammal när handlingen i ASOIAF sätter igång och ingen minns längre hur byggnationen av denna mastodont gått till. Det ryktas dock om att muren byggdes som ett skydd mot de mystiska ”The Others” för att förhindra dem att ta sig söderut igen så som de gjorde för 8000 år sedan enligt legenden. Detta syfte har dock muren mer eller mindre förlorat och nu står den framförallt som ett skydd mot de rövare som bor norr om den vars räder gör livet osäkert i Westeros nordligaste del. På muren bor och verkar ”The Night’s Watch” vars syfte är att skydda muren och att stå vakt mot rövare och annat som skulle kunna försöka sig på att komma söderut. ”The Night’s Watch” som organisation är lika gammal som ”The Wall” och de blandar sig av tradition inte i krigen mellan Westeros kungar då deras plikt är att blicka norrut mot de hot som finns där.[29]

Denna dyrkan av plikt och tradition är något som även det är återkommande i Martins verk. Martin har varit väldigt noga med att ge sin värld en historia som ska kännas verklig och levd i vilket lett till organisation som ”The Night’s Watch” som kan dra sin historia extremt långt tillbaka i tiden. Det är ett försök att ge alla folk i hans värld en historia och därmed också en

[27] Martin, 1996 s.498-499.
[28] Martin, 1996 s.154-156.
[29] Martin, 1996 s.154-156.

anledning grundad i historia till alla beslut de fattar och alla dåd de utför. Detta gör Martins gamla byggnadsverk både mer och mindre levande än Tolkiens. De är mindre levande för att de som bebodde dem i svunna tider är försvunna från dem och har slutat spöka. Men de är också mer levande då många av dem fortsatt att, likt ”The Wall” behålla sin funktion från det att de byggdes in i ”nutiden” när handlingen utspelas. Många av de fästningar och huvudstäder som finns i ASOIAF är väldigt gamla och dessutom fortfarande bebodda. Detta leder till att minnena av deras skapande fortsatt håller sig vid liv på ett annat sätt än hos Tolkien där gamla byggnader i regel är övergivna av de levande.

Många av de gamla städerna och fästningarna i Westeros spårar sin härkomst till ”The First Men” och ”The Age of Heroes”. En av de tydligaste statusmarkörerna i Martins värld är dock svärd av en metall som kallas ”Valyrian steel”. Denna metall är bra till svärd då den på magisk väg aldrig slutar vara vass. ”Valyrian steel” tillverkades i det forna Valyria och ingen som lever idag kan längre tillverka det. Detta gör att adelsfamiljer med ett svärd av ”Valyrian steel” har en statusmarkör som representerar åldern på deras familjs släktträd. Detta är ett sätt att ge legitimitet till en familjs maktanspråk. Familjen Lannister är vid starten av handlingen en av de mäktigaste i Westeros, men trots sitt guld, sina arméer och sitt anspråk på tronen saknar familjen Lannister ett svärd av ”Valyrian steel” vilket uttryckligen retar familjens överhuvud Tywin då det innebär en avsaknad av en viktig statussymbol.[30]

En annan statussymbol av intresse i Martins Westeros är rustningar som den riddaren Yohn Royce äger. Liksom många andra riddare har Royce tagit sig till huvudstaden för att tävla i en turnering. Med sig har han sin rustning som beskrivs:

> His armor is bronze, thousands and thousands of years old, engraved with magic runes that ward him against harm.[31]

Rustningen är alltså inte enbart en gammal släktklenod utan ska även besitta magiska egenskaper för att skydda Royce och hans släkt från skada. När Royce snabbt åker ur turneringen heter det dock att hans ”ancestral runes proved small protection”[32]. Martins värld tycks här i viss mån närma sig vår egen då rustningar med magiska egenskaper i slutändan kanske visar sig ha utlovat mer än vad de kunde hålla.

Martins värld är dock inte den enda där gamla svärd och andra artefakter är viktiga statussymboler. Hos Tolkien är tillverkandet av magiska svärd och rustningar tätt förknippat

[30] Martin, 1996 s.231-235.
[31] Martin, 1996 s.246.
[32] Martin, 1996 s.249.

med de svunna tidsåldrarna och sammanfattas kanske bäst av denna replik från dvärgen Gloin:

> in metal-work we cannot rival our fathers, many of whose secrets are lost. We make good armour and keen swords, but we cannot again make mail or blade to match those that were made before (…). Only in mining and building have we surpassed the old days.[33]

En plats som ständigt nämns i LOTR när det gäller tillverkandet av magiska svärd är alvstaden Gondolin från Middle-earths första tidsålder. Denna stad hade sin storhetstid när alverna stred mot den onde Melkor och hans arméer av orker och andra monster. Svärd från Gondolin är därför speciellt utrustade för att döda just orker. Till exempel lyser de med ett blått sken när orker är i närheten för att påminna sin bärare om att vara försiktig. Både trollkarlen Gandalf och hobbiten Frodo bär svärd smidda i Gondolin då de ger sig av på in resa och liksom svärden i Martins Westeros slutar aldrig dessa att vara vassa.[34] En viktig skillnad i LOTR jämfört med ASOIAF är dock att svärden här inte blir en lika tydlig statussymbol. Eftersom att klass inte skrivs fram i LOTR saknar också svärden sitt värde som klassymboler. Alla karaktärer bär svärd och även om de Gondolinsmidda alvsvärden ses som överlägsna vanliga svärd gör de inte sina bärare överlägsna. Dessa svärd har namn och egenskaper som hjälper sina bärare, men det är svärden och inte bärarna som ses som speciella.

I Middle-earth är det dock inte bara svärden som har magiska egenskaper utan även rustningar kan i viss mån sägas ha det och här blir ännu en gång vår huvudperson Frodo även huvudperson för analysen. Anledning är att Frodo äger en dvärgsmidd ringbrynja tillverkad av det dyrbara materialet ”Mithril”. ”Mithril” är lätt som tyg, men helt omöjligt att genomborra med svärd och andra vapen. Detta är dock inte enbart dess egenskaper som gör ”Mithril” så värdefullt utan det är faktumet att ”Mithril” bara fanns på ett ställe i Middle-earth. Detta var den gamla dvärggruvan Moria som nu invaderats av orker som varken kan eller vill gräva efter materialet. Detta gör att Frodos Mithrilbrynja inte enbart är värd en mindre förmögenhet genom sin funktion som rustning utan även är oersättlig.[35]

Både hos Tolkien och hos Martin finns det alltså ett närmast fetischerande intresse för de svärd, rustningar och andra artefakter som hör den gamla världen till. Att dessa är bättre än de vapen och rustningar som tillverkas i ”nutid” är det ingen tvekan om och att äga dem blir

[33] Tolkien, 1999[1954] s.301.
[34] Tolkien, 1999[1954] s.363-366.
[35] Tolkien, 1999[1954] s.414-417.

statusmarkörer i de båda världarna. Det finns också en intressant aspekt i att alla statusmarkörer från forntiden har våld som sitt syfte. Oavsett om det kommer till svärd, rustningar eller fästningar är dessa gjorda för att underlätta krigsföring. Att det är dessa artefakter som överlevt tidens gång säger någonting om de ideal som rått i länderna mellan deras världars gamla rikena och deras ”nutid”.

Detta spär ytterligare på Heckels guldåldersteori. Trots att magins plats i världen är på väg åt olika håll hos de båda författarna är det tydligt att de artefakter som tillverkades i de gamla rikena fortfarande ses som överlägsna de nutida. Detta är en intressant likhet i de båda verken. Det tycks som att båda världarna spenderat en del av sin tid i det Heckel definierar som järnåldrar som kanske kommer att fortgå eller övergå till något bättre. Man kanske skulle kunna se det som ett symptom på järnåldrar att alla de artefakter som nämns som behållit sitt värde sen de gamla guldåldrarna har krig som sitt syfte.[36]

Heckels guldåldersresonemang blir också i förhållandet till ruinernas roll ännu en gång intressant. I Tolkiens värld kan ruiner själva berätta om de svunna tiderna liksom somliga av dem som fanns med under den tiden kan det. Tolkiens tydliga uppdelningar världen i olika tidsåldrar med tydliga indelningar av gott och ont påminner också mycket om Heckels resonemang. Martins värld förhåller sig dock något annorlunda till minnet av de svunna tiderna då det är döda ruiner och institutioner skapade av människor från förr som fortfarande håller fast i deras minnen. Detta gör ännu en gång att synen på det förflutna och dess guldåldrar skiljer sig något åt mellan Martin och Tolkien.

[36] Heckel, 2006.

3. Avslutning

Som vi har sett finns det både stora likheter och stora skillnader mellan Tolkiens och Martins fantasyvärldar. Det som skiljer Middle-earth och Westeros åt är många gånger de som befolkar världarna och detta syns inte minst i förhållande till deras besittande av historisk kunskap. Hos Tolkien märkte vi en tydlig skillnad mellan de olika raserna som befolkar Middle-earth där de goda raserna med alverna i täten framförallt står för den historiska kunskapen. I Martins Westeros däremot finns det ingen tydlig uppdelning i raser eller mellan onda och godas kunskapsbesittande. Däremot finns en tydligare klassaspekt där en tydlig skiljelinje gick mellan de övre och de lägre klasserna där överklassen hade en gemensam historisk referensram kopplad till känslor medan de lägre klasserna hade en relation till historien mer kopplad till underhållning och hjältedåd. En annan klar skiljelinje mellan de båda författarnas världar var de kvinnliga invånarna i dessa. Tolkiens Middle-earth saknar i princip helt kvinnliga karaktärer, de som nämns kan dock sägas besitta historisk kunskap, men dessa är så pass få att det inte går att säga något om större mönster. Hos Martin däremot finns det kvinnliga karaktärer och dessa besitter dessutom en historisk kunskap som tycks mer eller mindre identisk med deras manliga motparter.

Båda författarna hemfaller dock åt könstypiska roller i sin historiska kunskap. Framförallt hos Tolkien är detta tydligt då kvinnorna i Middle-earths legender i princip alltid är kärleksintressen åt manliga huvudpersoner utan någon egen tydlig agens. Detta är dock ett mönster som levt kvar i Middle-earth då kvinnorna saknar agens också i LOTR-nutid. I ASOIAF nutid finns det en hel del kvinnliga karaktärer som både påverkar handlingen och har en tydlig agens. I de gamla legenderna som refereras hos Martin tycks dock könsrollerna vara hårdare satta och tydligare markerade. Det finns dock undantag hos Martin då legenderna även har exempel på krigardrottningar. Dessa är dock i minoritet bland legenderna, men deras existens gör skillnaden mot Tolkien desto större.

Det fanns också en tydlig skillnad i förmedlandet av historien mellan de båda författarna trots att de båda två hade ballader som ett av sina främsta medium för spridandet av historisk kunskap. Hos Tolkien är det dock dessa ballader tydligt förknippade med alverna och deras historier och det är därför också historien utifrån alvernas perspektiv vi får se i dessa ballader. Hos Martin finns det ingen homogen grupp som skriver historiska ballader och de som gör det är dessutom kända för att överdriva vissa poänger för att få till en bättre historia snarare än en som är sann.

När det kommer till ruiner och artefakter visade sig också ett par intressanta skillnader. I artefaktbehandlingen fanns det närmast ett fetischerande av båda svärd och rustningar från gamla tider. Allt som gjordes under dessa svunna tider var helt enkelt bättre än det som tillverkades i nutid. De gamla rikena och deras artefakter hade olika namn i de olika världarna, men funktionerna de fyllde i verken var över lag den samma.

Ruiner och gamla fästningars roll i de båda världarna är ännu en aspekt där författarnas världar skiljer sig åt. Tolkiens Middle-earth har ett mycket mer levande förhållningssätt till sina gamla ruiner och byggnader där spöken och andra vålnader fortfarande kan leva i dem. Både onda och goda riken lämnar dessutom spår i landskapen där de existerat vilket resulterar i att gamla tider är närvarande i Middle-earth på ett sätt som de inte är i Westeros. De ruiner som finns i Martins Westeros är istället överlag döda och dess gamla invånare kan inte påverka handlingen mer än vad minnena av dem göra. Martin använder sig dock i sitt världsbyggande på ett annat sätt av institutioner som stått emot tidens tand. Institutioner som ”The Night’s Watch” som existerat i 8000 år med ett och samma syfte, men som inte är vad de en gång varit.

Bilden av de tidiga rikena kan se väldigt olika ut mellan de båda författarna, men klart står att de forna rikena utan tvekan har en stor påverkan på handlingen i de båda verken. Från Tolkiens tydliga uppdelning i gott och ont till Martins mångfacetterade berättarteknik utan tydliga hjältar och skurkar står det tydligt att den intradiegetiska historien är så pass tätt sammanvävd med handlingen och de skapade världarna i de båda verkan att det tycks mig självklart att denna aspekt måste tas med i en analys av fantasyverk. Att titta tillbaka på historien och tänka sig in i en fiktiv guldålder vars fall övergått i den tid vi lever i nu är inte en bild som mänskligheten slutat fascineras av. Istället för att låta den beskriva vår faktiska verklighet har den fått flytta in i fiktiva romaner. Klart står dock att teorin om en svunnen guldålder behåller sin vikt även i våra dagar. Kanske kommer teorins guldålder att uppnås i kombinationen med fiktiva världar?

4. Källförteckning

4.1 Primärlittertur

Martin, George R. R., *A game of thrones: Book one of A song of ice and fire*, Bantam Books, New York, 1996

Tolkien, J. R. R., *The fellowship of the ring: being the first part of The lord of the rings*, HarperCollins Publishers, London, 1999[1954]

4.2 Sekundärlitteratur

Heckel, Hartwig, "Period, Era", i *Brill's new Pauly: encyclopaedia of the ancient world*, Brill, Leiden, 2006

Helms, Randel, *Tolkien's world*, Houghton Mifflin, Boston, 1974

Johansson, Stefan, *En omskriven historia: svensk historisk roman och novell före 1867*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Univ.,Uppsala, 2000

O'Keefe, Deborah, *Readers in wonderland: the liberating worlds of fantasy fiction: from Dorothy to Harry Potter*, Continuum, New York, 2003

Reftel, Kristina (red.), *Bibeln: Bibelkommissionens översättning*, Argument, Varberg, 2008

Queckfeldt, Eva, "Det var en gång…: Om historiska romaner och romaner som blivit historiska" i Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (red.), *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*, 2., [uppdaterade och bearbetade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Tolkien, J. R. R., *The Silmarillion*, New ed., HarperCollins, London, 1999[1998]

Wood, Ralph C., *The gospel according to Tolkien: visions of the kingdom in Middle-earth*, 1. ed., Westminster John Knox, Louisville, Ky., 2003